

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Природничо-економічний факультет
Кафедра географії та методики її викладання

**ПРОГРАМА АТЕСТАЦІЇ
У ФОРМІ
АТЕСТАЦІЙНИЙ ЕКЗАМЕН ІЗ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ТА
МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ**

Галузь знань	01 Освіта / Педагогіка
Спеціальність	014 Середня освіта (Географія)
Освітньо-професійна програма	Середня освіта (Географія. Історія)
Факультет	природничо-економічний
Форма здобуття вищої освіти	Денна, заочна

м. Кам'янець-Подільський- 2024-2025

Розробники програми:

Касіяник І.П. – завідувач кафедри географії та методики її викладання, кандидат географічних наук, доцент;
Мендерецький В.В. – професор кафедри географії та методики її викладання, д.пед.н., професор;
Чернюк Г.В. – доцент кафедри географії та методики її викладання, кандидат географічних наук, доцент;
Юга О.А. – кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії;
Гарбар В.В. – старший викладач кафедри географії та методики її викладання, кандидат географічних наук;
Придеткевич С.С. – старший викладач кафедри географії та методики її викладання, кандидат географічних наук;
Лісовський А.С. – старший викладач кафедри географії та методики її викладання, кандидат географічних наук.
Панчук Н.П. – доцент кафедри психології освіти, кандидат психологічних наук, доцент.
Горбатюк О.В. – доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти, кандидат педагогічних наук, доцент.

Затверджено на засіданні кафедри географії та методики її викладання Протокол № 10 від 26 серпня 2024 року

Завідувач кафедри географії
та методики її викладання

Ігор КАСІЯНИК

Схвалено радою з науково-методичної роботи і забезпечення якості вищої освіти природничо-економічного факультету
Протокол № 8 від 26 серпня 2024 року

Голова ради з науково-методичної роботи і забезпечення якості вищої освіти
природничо-економічного факультету

Наталія КАЗАНІШЕНА

Схвалено вченою радою природничо-економічного факультету
Голова ради

Іван СЕМЕНЕЦЬ

ПОГОДЖЕНО

Гарант

Станіслав ПРИДЕТКЕВИЧ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма складена відповідно до освітньо-професійної програми Середня освіта (Географія. Історія), підготовки здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» за спеціальністю 014 Середня освіта (Географія).

Тип освітнього компоненту ОПП: атестаційний екзамен із психолого-педагогічної та методичної підготовки.

Міждисциплінарні зв'язки: педагогіка, психологія, методика навчання географії, методика викладання історії.

Мета та завдання навчальної дисципліни

- 1.1. Метою викладання освітньої компоненти є виявлення якості підготовки фахівців за освітньою програмою та рівня сформованості фахових компетентностей та досягнення програмних результатів.

Інтегральна компетентність	Здатність виконувати спеціалізовані практичні завдання та вирішувати проблеми з організації базової середньої освіти, що передбачає застосування концептуальних методів педагогіки, психології, а також методики навчання та предметних знань з географії та історії і характеризуються комплексністю та невизначеністю педагогічних умов організації освітнього процесу в закладі загальної середньої освіти.	
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК 06	Здатність до ухвалення ефективних і обґрунтованих рішень у професійній діяльності та відповідального ставлення до обов'язків, мотивування людей до досягнення спільної мети.
	ЗК 07	Здатність до генерування нових ідей (креативність), виявлення та розв'язання проблем, ініціативності, підприємливості й відповідальності за вироблення й ухвалення рішень.
	ЗК 08	Здатність до абстрактного, логічного й критичного мислення, аналізу і синтезу.
	ЗК 09	Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів), принципів професійної етики і дотримання правил академічної доброчесності.
	ЗК 10	Здатність вчитися, оволодівати сучасними знаннями й застосовувати їх у практичних ситуаціях.
	ЗК 11	Здатність працювати в команді, адаптуватися й діяти в непередбачуваних ситуаціях.
Спеціальні (фахові) компетентності (СК)	СК 07	Здатність застосовувати набуті географічні та психолого-педагогічні компетентності, знання сучасних методик і освітніх технологій для формування в здобувачів освіти загальних і предметних компетентностей та здійснення міжпредметних зв'язків.
	СК 08	Здатність виконувати польові дослідження природних і суспільних об'єктів та процесів, педагогічні дослідження, інтерпретувати отримані результати досліджень, застосовувати їх у професійній діяльності.
	СК 09	Оперування основними і спеціальними методами викладання географії та історії в закладі загальної

		середньої освіти; знання та практичні вміння створення, зберігання, обробки, вивчення, передавання за допомогою інформаційних (комп'ютерних) технологій.
	СК 13	Здатність застосовувати набуті історичні і психолого-педагогічні компетентності, знання сучасних методик і освітніх технологій для формування в здобувачів освіти загальних і предметних компетентностей та здійснення міжпредметних зв'язків історії.
	СК 14	Здатність моделювати зміст навчання з географії та історії відповідно до обов'язкових результатів навчання, формувати та розвивати в здобувачів освіти ключові компетентності та уміння, здійснювати інтегроване навчання, добирати і використовувати сучасні та ефективні методики і технології навчання географії та історії.
	СК 15	Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критично оцінювати інформацію, оперувати нею у професійній діяльності, ефективно використовувати наявні та створювати (за потреби) нові електронні (цифрові) освітні ресурси.
	СК 16	Здатність визначати і враховувати в освітньому процесі вікові та інші індивідуальні особливості здобувачів освіти, формувати їх мотивацію та організовувати пізнавальну діяльність.
	СК 17	Здатність усвідомлювати особисті відчуття, почуття та емоції, потреби, керувати власними емоційними станами. Здатність конструктивно та безпечно взаємодіяти з учасниками освітнього процесу.
	СК 18	Здатність до суб'єкт-суб'єктної (рівноправної та особистісно зорієнтованої) взаємодії зі здобувачами освіти в освітньому процесі. Здатність працювати в команді із залученими фахівцями, асистентами вчителя для надання додаткової підтримки особам з особливими освітніми потребами.
	СК 19	Здатність створювати умови, що забезпечують функціонування інклюзивного освітнього середовища, Здатність забезпечувати в освітньому середовищі сприятливі умови для кожного здобувача освіти, залежно від його індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів.
	СК 21	Здатність проектувати осередки виховання та розвитку для здобувачів освіти, планувати освітній процес та прогнозувати його результати, організовувати процес навчання, виховання та розвитку для його учасників, здійснювати оцінювання результатів навчання та оцінювати їх.
	СК 22	Здатність застосовувати наукові методи пізнання в освітньому процесі, визначати умови та ресурси професійного розвитку впродовж життя,

		здійснювати самодіагностику педагогічної діяльності, визначати індивідуальні професійні потреби; творчо осмислювати і долати проблемні ситуації; планувати власну діяльність і керувати нею.
Програмні результати навчання		
ПРН 06	Знання і розуміння сучасних теоретичних та практичних основ методики навчання географії та історії в закладі загальної середньої освіти	
ПРН 07	Знання психолого-педагогічних аспектів навчання і виховання здобувачів освіти в тому числі з урахуванням їх емоційно-етичної сфери та культурних і особистісних відмінностей. Вміння застосовувати механізми реалізації суб'єкт-суб'єктних відносин між учасниками освітнього процесу.	
ПРН 08	Розуміння та вміння здійснювати аналіз модельних навчальних програм основної (базової) середньої школи для планування і конструювання основних видів навчальної діяльності здобувачів освіти з географії та історії.	
ПРН 10	Навики вибору і застосування основних методик та інструментів, які є типовими для різних галузей географії та історії, здійснення стандартних вимірів і спостережень необхідних для формування предметних компетентностей з географії та історії в закладах загальної середньої освіти.	
ПРН 13	Уміння здійснювати відбір, аналіз, представлення і поширення фахового контенту, використовуючи різноманітні письмові, усні та візуальні засоби, картографічні методи (зокрема, за допомогою інформаційних технологій).	
ПРН 14	Практичний досвід застосування інструментів інклюзивного навчання та забезпечення умов безпечного та здорового освітнього середовища.	
ПРН 15	Уміння застосовувати сучасні методики і технології, зокрема й інформаційні, для забезпечення формування в з предметних компетентностей та для формування цілісного об'єктивного історико-географічного світогляду.	
ПРН 17	Навики застосування методів діагностування та оцінювання досягнень здобувачів освіти, педагогічного супроводу процесів соціалізації, підготовки їх до свідомого вибору майбутньої професії.	
ПРН 18	Неперервне підвищення професійного рівня та самовдосконалення.	

Обсяг освітнього компонента

Найменування	Характеристика (денна та заочна форми)
Освітня програма, спеціальність	«Середня освіта (Географія. Історія)», 014 Середня освіта (Географія)
Рік проведення атестації	2024-2025 н.р.
Обов'язковий / вибіркового	обов'язковий
Кількість кредитів ЄКТС	1,5
Загальний обсяг годин	45
Самостійна та індивідуальна роботи	45

Здобувачі ВО складають атестаційний екзамеn згідно навчального плану підготовки фахівців за спеціальністю 014 Середня освіта

(Географія) освітньо-професійної програми Середня освіта (Географія. Історія).

До програми включені теоретичні питання нормативних дисциплін згідно навчального плану – Психологія, Педагогіка, Методики навчання географії, Методика викладання історії. На основі теоретичних питань розроблено завдання практичного характеру – розробка фрагментів уроків з географії, історії (складання плану-конспекту уроку, екскурсії тощо).

Програма спрямована на виявлення рівня сформованості знань та умінь з означених обов'язкових навчальних дисциплін професійної підготовки, на основі яких здобувач зможе у подальшому здійснювати професійну діяльність.

У завдання атестації входить з'ясування основних теоретичних положень методичної науки і практики, найбільш актуальних проблем навчання в сучасному закладі загальної середньої освіти, а також того, як оволоділи майбутні вчителі географії практичними вміннями застосування набутих знань на практиці. При цьому особливе значення надається перевірці професійних знань і умінь з організації і проведення різноманітних видів навчальних занять, різних типів уроків, лабораторних занять, практичних занять тощо. У процесі атестації необхідно виявити, як володіють здобувачі методами і прийомами організації учнів для виконання різноманітних позаурочних завдань для проведення спостережень, скласти скорочений план-конспект уроку географії та показати підбір уроку, методів і прийомів в залежності від завдань уроку. Особлива увага також приділяється різноманітним формам позакласної роботи (методика гурткової, система роботи вчителя по формуванню стійкого інтересу до географії). У зміст атестації входить також виявлення знань з використання матеріальної бази в навчально-виховній роботі, організації різних видів навчальної і наукової роботи в кабінеті географії, історії.

ПРОГРАМА
атестації для здобувачів вищої освіти
спеціальності 014 Середня освіта (за предметними
спеціальностями)
за освітньою програмою Середня освіта (Географія. Історія)
ступінь вищої освіти «бакалавр» 2024-2025 н. р.

ПСИХОЛОГІЯ. Психологія як наука, її завдання на сучасному етапі розвитку освіти. Загальне поняття про психіку, Класифікація психічних явищ. Загальні відомості про будову нервової системи людини. Головний мозок як орган психіки людини. Поняття про свідомість. Спрямованість особистості. Поняття про діяльність. Відмінність діяльності людини від поведінки тварин. Уміння, навички та звички людини як результат діяльності, процес їх формування. Поняття про увагу та її фізіологічні основи. Поняття про відчуття. Властивості відчуттів. Поняття про пам'ять. Види пам'яті. Мислення як вища форма пізнавальної діяльності людини. Фізіологічні основи мислення. Характеристика видів мислення. Поняття про мову та її функції. Поняття про уяву, її фізіологічні основи. Вольові якості особистості. Поняття про темперамент, його фізіологічні основи. Типологія темпераментів. Поняття про характер. Види та структура здібностей. Умови розвитку здібностей у дітей. Поняття про психічний розвиток. Рушійні сили та особливості психічного розвитку. Психічний розвиток дитини раннього віку (соціальна ситуація розвитку, провідна діяльність, новоутворення, особливості психічних процесів). Розумовий розвиток дитини в дошкільному віці. Досліди Ж. Піаже. Загальні закономірності розвитку дитини в підлітковому віці (соціальна ситуація розвитку, провідна діяльність, новоутворення). Особливості пізнавальних процесів у підлітковому віці. Формування особистості підлітка. Психологія ранньої юності (соціальна ситуація розвитку, провідна діяльність, новоутворення). Розвиток пізнавальних процесів у ранній юності. Формування особистості старшого школяра.

ПЕДАГОГІКА. Педагогіка в системі наук про людину. Особистість учня та її розвиток. Освітній процес як система і цілісне явище. Зміст освіти в Україні. Навчання в цілісному освітньому процесі. Принципи навчання. Методи і засоби навчання. Форми навчання. Контроль у процесі навчання. Виховання в цілісному освітньому процесі. Загальні форми і методи виховання. Роль сім'ї та школи у формуванні особистості учня. Становлення і розвиток зарубіжної педагогічної науки і практики (XVII-XX століття). Українська школа й педагогіка періоду IX – XVIII століття. Стан освіти, школи й педагогіки в Україні в 40-90 роках XX століття. Сучасна освіта у найрозвиненіших країнах світу.

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ. Теоретико-методологічні основи методики навчання географії. Методика навчання географії як наука про закономірності й особливості процесу навчання географії. Методологія шкільної географічної освіти. Об'єкт та предмет дослідження методики викладання географії. Завдання методики вивчення географії. Вимоги суспільства до підготовки вчителя географії на сучасному етапі. Структура методики викладання географії та компоненти шкільної географії. Зв'язок методики навчання географії з іншими науками. Методи теоретичних та експериментальних досліджень. Історичний аналіз розвитку шкільної географії та методики її навчання. Становлення шкільної географії. Розвиток методичної думки у різні історичні епохи. Методика викладання географії на сучасному етапі. Особливості розвитку шкільної географії та МНГ в Україні. Сучасна географія в зарубіжних країнах. Психолого-педагогічні основи навчання географії. Принципи психології в навчанні географії. Сфера педагогіки в навчанні географії. Наукова організація особистої праці вчителя географії. Географічна картина світу. Динаміка формування географічних знань. Основні напрямки розвитку сучасної географічної науки. Географічна культура і мова географії. Пропаганда географічних знань. Зміст географічного освіти в школі. Структура і

цілі навчання географії в школі. Вимоги до результатів географічної освіти в школі. Компоненти змісту шкільної географії. Науково-методичні засади відбору та реалізації змісту географічної освіти. Пілотні і модельні програми з географії. Особливості навчання географії та вимоги до підготовки вчителя. Вдосконалення змісту і методики географічної освіти. Дидактичні принципи навчання географії в основній школі. Основні групи принципів навчання. Краєзнавчий, екологічний та економічний принцип навчання географії. Методи навчання географії в основній школі. Класифікація методів навчання географії. Картографічний метод навчання географії. Дидактичні прийоми як складові методів навчання. Прийоми обробки статистичних матеріалів. Технології навчання географії. Види технологій в теорії і методиці навчання географії. Ситуаційні задачі (кейс-технології). Системний підхід до методів і технологій навчання, формування методичної системи навчання. Інновації в освіті і пріоритетні напрямки в навчанні географії. Засоби навчання географії. Принцип наочності у процесі навчання географії. Класифікація засобів наочності. Методичні особливості використання засобів наочності у процесі навчання географії в школі. Методичні особливості використання технічних засобів навчання на уроках географії. Класифікація технічних засобів навчання. Мультимедіа в системі технічних засобів навчання географії. Картографічні джерела знань та методика їх використання на уроках географії. Класифікація навчальних географічних карт. Прийоми робота з ними в шкільному курсі географії. Форми організації навчально-виховного процесу з географії в основній школі. Види організації навчальної роботи з географії. Сучасний урок географії. Підготовка вчителя до уроку географії. Позаурочні, позакласні та позашкільні форми організації навчання з географії. Організація науково-дослідної роботи з географії системі позашкільних навчально-виховних закладів. Географічні гуртки та факультативи. Проведення географічних конкурсів, олімпіад. Проведення географічних екскурсій та мандрівок. Науково-дослідна робота та географічно-краєзнавчі дослідження учнів. Реалізація міжпредметних зв'язків під час вивчення географії в школі. Класифікація міжпредметних зв'язків у географії. Методичні особливості використання міжпредметних зв'язків на уроках географії. Методика роботи з шкільним підручником на уроках географії. Прийоми використання підручника на уроках географії. Особливості використання підручника в різних шкільних курсах географії. Методика формування в учнів географічної компетентності знань. Етапи формування географічних понять. Практичні уміння і навички як невід'ємний елемент навчання. Оцінювальна діяльність в процесі навчання. Тестовий і рейтинговий контроль навчання. Державна підсумкова атестація з географії. Ведення шкільної документації з предмету. Облік навчальних досягнень учнів у класному журналі. Пропедевтика географічної підготовки в 5-6 класах закладів загальної середньої освіти в світлі реформи МОН України «Нова українська школа». Модельні навчальні програми інтегрованих природничих курсів для 5-6 класів. Програмні вимоги та методичні рекомендації щодо викладання географії у 6-9 класах. Модельні навчальні програми для 6-9 класів. Особливості побудови навчальних планів та програм. Орієнтири реформування географічної освіти. Мета і завдання навчального курсу «Загальна географія» 6 клас. Методичні особливості формування знань, умінь і навичок при вивченні географії у 6 класі. Мета і завдання навчального курсу «Материки та океани» (7 клас). Методичні особливості формування нових знань, умінь і навичок при вивченні географії у 7 класі. Структура і зміст курсу «Україна у світі: природа, населення» (8 клас). Структура і зміст курсу «Україна і світове господарство» (9 клас). Методичні особливості вивчення географії у 9 класі. Інноваційні технології на уроках географії в 6-9 класах та їх роль у розвитку творчих і пізнавальних здібностей. Особливості та специфіка використання нетрадиційних форми уроків географії. Інформаційні освітні технології як різновид інтерактивних методів навчання географії. Методичні основи та значення проведення нестандартних уроків географії. Скласти скорочений план-конспект уроку географії у 6-му класі та показати підбір уроку, методів і прийомів в залежності від завдань уроку (тема

уроку за вибором студента). Скласти скорочений план-конспект уроку географії у 7-му класі та показати підбір уроку, методів і прийомів в залежності від завдань уроку (тема уроку за вибором студента). Скласти скорочений план-конспект уроку географії у 8-му класі та показати підбір уроку, методів і прийомів в залежності від завдань уроку (тема уроку за вибором студента). Скласти скорочений план-конспект уроку географії у 9-му класі та показати підбір уроку, методів і прийомів в залежності від завдань уроку (тема уроку за вибором студента). Скласти скорочений план-конспект уроку географії у 10-му класі та показати підбір уроку, методів і прийомів в залежності від завдань уроку (тема уроку за вибором студента).

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ Завдання і зміст шкільної історичної освіти. Структура історичної освіти у загальноосвітній школі. Нова українська школа. Інноваційні технології у викладанні історії. Нестандартні уроки історії. Методичні прийоми використання цифрових інструментів на уроках історії. Поняття позакласної роботи, її риси та завдання. Форми позакласної роботи. Класифікація методів навчання. Види прийомів навчання історії. Типи уроків історії. Фактори, які зумовлюють необхідність вибору типу уроку. Організація дистанційного та змішаного навчання, їх переваги та недоліки. Методичні принципи побудови підручників з історії. Навчальний посібник з історії. Відповідність підручників і програм. Роль умовно-графічної наочності при вирішенні навчально-виховних завдань з історії. Педагогічний малюнок. Підготовка вчителя до уроку. Тематичне планування. Робочий план-конспект уроку, його компоненти. Міжпредметні зв'язки при викладанні історії в школі. Урок формування вмінь і навичок, його макро- та мікроструктура. Види дидактичних ігор та їх використання залежно від типу та етапу уроку. Проектна діяльність: мета, завдання, сутність, функції, класифікація. Наведіть приклад проєкту. Вимоги до сучасного уроку історії. Структура уроку історії.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Кожне питання оцінюється кожним членом комісії за 100-бальною шкалою. Загальна оцінка виводиться як середнє арифметичне.

«відмінно» (90-100)	Здобувач вищої освіти виявляє глибокі фундаментальні знання з дисциплін, повно викладає вивчений матеріал, виявляє розуміння предмета висловлювання, розуміє можливість різних тлумачень однієї і тієї ж проблеми, вміє оцінювати аргументи для її доведення, формулює своє бачення проблеми, виявляє розуміння матеріалу, може обґрунтовувати свої судження, застосовувати знання на практиці у нестандартних ситуаціях, наводити необхідні приклади, викладає матеріал логічно, послідовно.
«добре» (75-89)	Загалом відповідь здобувача вищої освіти відповідає тим самим вимогам, що і для оцінки „відмінно”, але при цьому здобувач вищої освіти допускає помилки, які сам виправляє, і недоліки в послідовності викладу матеріалу та обґрунтуваннях. Здобувач вищої освіти уміє наводити власні приклади на підтвердження нових думок, може застосовувати вивчений матеріал у стандартних і дещо змінених ситуаціях.
«задовільно» (60-74)	Якщо здобувач вищої освіти виявляє знання і розуміння основних положень дисциплін, але викладає матеріал неповно і допускає неточності у визначенні понять; не вміє досить глибоко і доказово обґрунтовувати свої судження і наводити приклади; викладає матеріал непослідовно, допускає помилки в обґрунтуванні.
«незадовільно» (0-59)	Якщо здобувач вищої освіти виявляє незнання більшої частини вивченого матеріалу, не володіє методичним апаратом, допускає помилки

	у формулюванні понять, які спотворюють їх зміст, не вміє самостійно побудувати систему вивчення певних тем, хаотично і невпевнено викладає матеріал. Здобувач вищої освіти неспроможний виконати стандартні завдання навіть після спрямувальних питань викладача.
--	---

**Таблиця відповідності шкал оцінювання навчальних досягнень
здобувачів вищої освіти**

Рейтингова оцінка з кредитного модуля	Оцінка за шкалою ECTS	Екзаменаційна оцінка за національною шкалою	Національна залікова оцінка
90-100	A (відмінно)	відмінно	зараховано
82-89	B (дуже добре)	добре	
75-81	C (добре)		
67-74	D (задовільно)	задовільно	
60-66	E (достатньо)		
35-59	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)	незадовільно	не зараховано
34 і менше	F (незадовільно з обов'язковим проведенням додаткової роботи щодо вивчення навчального матеріалу кредитного модуля)		

Документи, що регламентують проведення атестації:
«Положення про організацію освітнього процесу у К-ПНУ (нова редакція)»

<https://drive.google.com/file/d/1ZbMN35h-7ZSJBOVvL2bTCaLtRbcQA86/view>

«Положення про атестацію та організацію роботи екзаменаційної комісії в К-ПНУ (нова редакція)» <https://drive.google.com/file/d/1tHg3tKyySlq2GCIBk5ZDIUbsWKxQ42dr/view>

Рекомендована література:

1. Анєнкова І. П., Байдан М. А., Горчакова О. А., Руссол В. М. Педагогіка: модульний курс [Текст]. Навчальний посібник. Львів : «Новий Світ – 2000», 2022. 567 с.
2. Баханов К.О. Традиції та інновації в навчанні історії в школі. Дидактичний словник-довідник. Запоріжжя, 2002.
3. Боровець І., Дубінський В., Паур І. Навчання історії в зарубіжній школі: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський, 2020.
4. Видра О.Г. Вікова та педагогічна психологія. Київ: Центр навчальної літератури. 2019. 112 с.
5. Гущина Н. І., Орлова Т. Г., Кондратова Л. Г. Нова українська школа: організація позаурочної діяльності в початковій школі на засадах партнерської взаємодії учасників освітнього процесу: навч.-метод. посіб. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2021. 160с.
6. Дубінський В., Пігович І. Методика викладання історії в школі: навчально-методичний посібник для організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти історичних факультетів. 3-є вид. доповнене і виправлене [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2024.
7. Дудорова Л. Ю. Формування готовності майбутніх учителів до організації шкільного туризму (теоретико-методичний аспект): монографія / Л. Ю. Дудорова/. – В: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. – 424 с.

8. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія: навч. пос. для студ. ВНЗ. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 392 с.
9. Задорожна-Княгницька Л. В., Тимофєєва І.Б. Загальні основи педагогіки: навч. посіб. Для здоб. вищої освіти з освітнім ступенем «Бакалавр» спец. 013 «Початкова освіта». Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 192с.
10. Зайченко І.В. Педагогіка URL: http://pidruchniki.ws/17000308/pedagogika/pedagogika - zaychenko_ib
11. Касіяник І.П., Мисько В.З. Методика навчання географії (теоретичний аспект). Кам.-Под: «Друкарня Рута», 2017. - 214 с.
12. Кобернік С. Г., Коваленко Р. Р., Скуратович О. Я. Методика навчання географії в загальноосвітніх навчальних закладах: навчально-методичний посібник; За редакцією С. Г. Коберніка. Навч. книга, 2005. 319 с.
13. Кутішенко В.П. Вікова та педагогічна психологія: навч. пос. для студ. ВНЗ. Київ: Центр навчальної літератури. 2019. 128 с.
14. Концепція географічної освіти в основній ЗЗСО / Інститут педагогіки НАПН України /за заг. ред.: О.М. Топузов, О.Ф. Надтока, Л.П. Вішнікіна, та ін. К.: Педагогічна думка, 2014. 30 с.
15. Лаврук М. М. Методика навчання географії: практична і самостійна робота студентів: навчально-методичний посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 136 с.
16. Михалюк А. М. Педагогіка: інтерактивний контент. Навчально- методичний посібник. Київ: Видавництво «Каравела», 2023. 244с.
17. Москалець В.П. Загальна психологія: підручник. Київ: Ліра-К, 2020. 564 с.
18. Лаврук М. М. Методика навчання географії: практична і самостійна робота студентів: навчально-методичний посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 136 с.
19. Савчин М.В. Вікова психологія: навчальний посібник. 5-те вид. Київ: Академія, 2021.376 с.
20. Сікорський П. І. Нова педагогіка: підручник, Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2021. 540с.
21. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О.П., Пасека О. В. Вікова психологія. Київ: Центр навчальної літератури 2020. 384 с.
22. Пометун О., Гупан Н., Власов В. Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі: методичний посібник. Київ: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018.
23. Пометун О., Фрейман Г. Методика навчання історії в школі. К., 2006.